DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.11562294

Парадокси системи «ЛЮДИНА – КУЛЬТУРА – ТЕХНІКА»

О. М. Литвинов,
доктор юрид. наук, професор,
Заслужений працівник освіти України
Національний аерокосмічний університет
ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

Трендом сучасної соціогенези є фетишизація технологічних новацій. Сучасний етап їх розвитку ставить на порядок денний питання про соціальну та гуманітарну сутності змін, що відбуваються. Науково-технічний прогрес привів нас до розвилки. Нам потрібно відповісти на сакраментальне запитання про наслідки для самої людини реалізації на практиці всіх принад технологічних новацій. Наразі саме в такій категоричній формі постає питання про ціну науково-технічної революції та її користь для людини.

Технократична цивілізація вхопила людину за горло своєю сталевою рукою і все більше затягує її в свої обійми. Нас намагаються всіляко переконати в неминучості проникнення в людське життя тих чи інших проявів науково-технічної революції. Напевно, це об’єктивний, навіть керований процес. Тож не слід його торпедувати; варто провести глибинний аналіз соціальних процесів, з ним пов’язаних. Інакше кажучи, спочатку слід фундаментально опрацювати те, які завдання потрібно вирішувати, в першу чергу, людській спільноті, а потім підтягувати під це конкретні технологічні рішення. Не підлаштовуватись під технологічний фарватер, а формувати справжній, людський, гуманітарний порядок денний. В іншому випадку може так статися, що новий дивовижний

технологічний світ загрузне під купами реального рукотворного сміття. І ніякі ноу-хау в кіберсфері не допоможуть наблизитися до істини, якщо сама людина не розставить потрібні пріоритети пізнання дійсності.

Ще один фундаментальний парадокс пов'язаний зі здатністю людини керувати «технологіями». Щоб контролювати «машинний розум», сама людина повинна володіти широтою знань і критичним мисленням. За сучасних тенденцій до деградації освітньої сфери, примітивізації самої людини і всієї системи управління процесами життєдіяльності, збільшення маніпуляційних впливів важко очікувати, що нам вдасться зберегти природного розумного суб'єкта, який зуміє тверезо оцінити всі варіанти «співпраці» з розумною машиною. Технологія при розумній людині або штучний інтелект замість людини, тому що семимильними кроками йде приниження і деградація особистості? Чому може «навчити» машину така людина? Як дурити ближнього, стежити за конкурентом і красти чужі ідеї? Чим зможе допомогти таким чином сконструйована машина? Транслювати людську дурість у всесвітньому масштабі?

Надзвичайно важливим завданням сьогодні є збереження і примноження ціннісного смислового знання, що спирається на моральний і культурний імператив. Раніше цю роль виконували бібліотеки, паперові носії інформації – книги. Зараз, на новому витку технологічного розвитку, це завдання може і повинна взяти на себе техніка. Але питання-то якраз в іншому: які дані вона буде зберігати і як вибирати серед них найважливіші і якісні? Адже поки що на поверхню випливають лише модні тренди і розкручені люди. А найбільш цікаве, оригінальне і навіть унікальне виявляється незатребуваним і може бути втрачено безповоротно. Іншого не дано. Інтелектуальне поле системно «зачищають» від значимого контенту, залишаючи в мережі мракобісся. При цьому, іноді з суто особистісних

міркувань, мережу хочуть «зачистити» за допомогою фільтрації різного «сміття», але хто його фільтруватиме, і за якими критеріями щось визнаватиметься за не потрібне – не зрозуміло. За тисячолітню історію свого існування людство так і не змогло виробити протиотруту від тоталітарних структур. Новий технологічний тоталітаризм цілком може бути здійснений під слушним приводом діджиталізації.

Проект цифрової економіки може цілком виявитися підготовкою інфраструктури для перехоплення влади і встановлення диктатури. У цьому сенсі діджиталізація може створити привілейоване становище для вузької касти обраних і тотальний контроль над усіма сферами життя основної маси населення. Держава при цьому втратить залишки суверенітету і перетвориться в кластер транснаціональних корпорацій, яким гратимуть, як в карти. Людину перетворять на безправний товар на ринку послуг («люди як нова нафта»), значно обмеживши її свободи, скасувавши моральні норми і встановивши жорсткий регламент існування. Прояви ж нелояльності до режиму призведуть до моментального відключення людини від усіх систем життєзабезпечення. Зробимо припущення, що з цією метою будуть активно експлуатуватися людські страхи перед хворобами. Свої свободи, приватність і особистий простір багато людей з радістю обміняють на тотальне 24/7 біометричне стеження як запоруку безболісного і відносно тривалого існування. А обґрунтовано це буде необхідністю моніторингу стану здоров'я в постійному режимі, оперативністю надання медичної допомоги, загальним благом тощо.

Перш ніж рухатися далі шляхом тотального впровадження різних технологічних нововведень в людське життя, потрібно потурбуватися над осмисленням ролі техніки і технологій у житті людини біологічної. Слід критично оцінити «магію цифр», небезпеку влади алгоритмів і протоколів; зрозуміти

етику технологічного прогресу, оцінити його з усією відповідальністю не як шанс прискореного розвитку через занурення у віртуальну реальність, а саме як виклик для природного, біологічного ареалу проживання людини, як основу можливого знищення біологічної і соціальної цивілізації. Необхідно зрозуміти наслідки «технологічного ривка» для зміни ролі держави, приватного життя громадян; подумати про те, навіщо ми добиваємося цифрового перевороту у свідомості, якщо це призведе до втрати культурного і біологічного коду людини. При цьому слід відповісти на запитання: перетворення і перевтілення соціально-біологічної сутності в цифрову – це логічний підсумок всього шляху людської цивілізації, що досягла своєї кульмінаційної і останньої точки розвитку, або ж дурість, марнославство і меркантильність? Якщо технології – це фетиш, потрібно вивчати це явище з точки зору ідолопоклонства і шаманів-жерців, які це все просувають в маси.